Column

Fout verkoopargument voor een goed doel

Nucleair terrorisme en de NSS

Marianne van Leeuwen

Het voorkomen van nucleair terrorisme stond centraal tijdens de Nuclear Security Summit (NSS) op 24 en 25 maart in Den Haag. De dreiging van een nucleaire aanslag wordt echter zwaar overdreven. Terroristen hebben goedkopere en makkelijkere alternatieven om aanslagen te plegen. Dat neemt niet weg dat een topbijeenkomst als de NSS nuttig is.

Kroonargument NSS

'[…] *we must ensure that terrorists never acquire a nuclear weapon. This is the most immediate and extreme threat to global security. One terrorist with one nuclear weapon could unleash massive destruction. Al Qaeda has said it seeks a bomb and that it would have no problem with using it. And we know that there is unsecured nuclear material across the globe. To protect our people, we must act with a sense of purpose without delay*.'

Aldus president Obama in Praag, in april 2009. Hij kreeg internationale bijval. Er kwamen topconferenties in Washington en in Seoel met preventie van nucleair terrorisme als verklaarde *raison d'être* op de agenda. Ook bij de derde Nuclear Security Summit (NSS) in de reeks, die in maart in Den Haag is gehouden, heeft dat thema centraal gestaan. Onze premier nam de Amerikaanse zienswijze deels over. Als kroonargument voor de Haagse top voerde hij aan:

'[…] *Als nucleair materiaal in handen van terroristen valt, zijn de gevolgen niet te overzien*.'

Daarmee nuanceerde hij, terecht, de urgentie van de dreiging van een nucleaire aanslag, zonder af te dingen op de ernst van de mogelijke gevolgen.

Er staan over 'nucleair terrorisme' nogal wat aanvechtbare stellingen in Obama's Praagse rede. In het verlengde daarvan zijn ook een paar kanttekeningen te plaatsen bij de top in Den Haag.

Definities: kernbommen en vuile bommen

Eerst een definitiekwestie. Nucleaire explosieven en zogenaamde 'vuile' bommen worden vaak over één kam geschoren. Dat is niet terecht. Het explosieve vermogen van een nucleair wapen is vele malen groter dan van een conventioneel explosief. Het effect van een kernexplosie wordt nog vergroot door grootschalige radioactieve straling. Een kernbom kan op massale schaal doden en tegelijkertijd massale maatschappelijke ontwrichting veroorzaken.

Een vuile bom is een gewoon explosief waar radioactief materiaal aan is toegevoegd. Het dodelijke effect van een exploderende vuile bom is 'slechts' conventioneel. Daarboven kan de door de explosie verspreide radioactieve besmetting grote maatschappelijke onrust en

schade veroorzaken, zelfs als die besmetting op de keper beschouwd erg meevalt. Het is onverstandig om een aanslag met een vuile bom als nucleair terrorisme te definiëren.

Nucleair terrorisme

Nucleair terrorisme is dus terroristische inzet van nucleaire explosieven. Zijn terroristen daar op uit geweest? Ja, er zijn voorbeelden. De Japanse AUM-sekte, die zijn hoogtijdagen beleefde in de eerste helft van de jaren negentig, is er één van. Hij had nucleaire ambities op grond van zijn wonderbaarlijke apocalyptische filosofie. AUM had de beschikking over forse financiële middelen en serieuze deskundigen in eigen kring. Maar toch gaf hij zijn vasthoudende pogingen uiteindelijk als onhaalbaar op. Hij is daarna bekend geworden door zijn halfbakken sarin-aanslag op de Tokiose metro in 1995. Sindsdien is de sekte goeddeels ontmanteld.

Verdere bewijzen zijn niet overdonderend. Osama bin Laden heeft al eind jaren tachtig zijn belangstelling voor massavernietigingswapens kenbaar gemaakt. Al-Qaidaïden hebben tegenover westerse media verklaard dat zij 'recht' hebben op kernwapens en ook het 'recht' om miljoenen Amerikanen te doden, als vergelding voor 'de miljoenen moslims die de Amerikanen en het Westen hebben vermoord in Irak en Afghanistan'. Er zijn in 2001 bouwschetsen aangetroffen in Afghanistan. De wens was er en is er denkelijk nog. Maar tussen woord en daad gaapt hier toch een kloof. Kunnen terroristen zelf een nucleair explosief maken en dan nog wel onopgemerkt? Het antwoord luidt: dat is hoogst onwaarschijnlijk. Ze ontberen de noodzakelijke infrastructuur, kennis en kunde. Er is op de zwarte markt radioactief materiaal bij elkaar te sprokkelen, maar ver kom je daar niet mee.

Een explosief kopen van armlastige statelijke eigenaars? Het is, andermaal, heel onwaarschijnlijk. Schurkenstaten mogen dan onderling soms gruwelijke nering drijven, maar verkoop aan oncontroleerbare terroristische niet-statelijken komt niet in hun kraam te pas. Het te riskant bij ontdekking en er zijn géén voorbeelden van.

Zullen gewetenloze atoomgeleerden hun kennis tegen betaling overdragen aan terroristen? Het is voorstelbaar, maar hoe ver komen terroristen met zulke wetenschap in de praktijk? Zeker, de Pakistaanse kerngeleerde Abdul Qadir Khan handelde in sensitieve nucleaire technologie met Noord-Korea, Libië en Iran, maar dat zijn staten, geen niet-statelijke klanten.

Is diefstal misschien een optie, van wapensystemen of wapenonderdelen? Dat risico bestaat maar het is eerder af- dan toegenomen met het voortschrijden van de ontmanteling en vernietiging van de oude Sovjetarsenalen.

Kunnen terroristen proberen een nucleaire aanslag te plegen door een kernreactor te saboteren? De fysieke beveiliging van sensitieve nucleaire installaties is heel moeilijk te kraken.

Vuile bommen

Dan kan je als terrorist nog beter proberen aan radioactief materiaal te komen en daar een vuile bom van maken. Zulk materiaal is ook zonder explosief te verspreiden. Maar ook de vervaardiging van een vuil explosief is gevaarlijk werk. Er zijn een paar voorbeelden van

Tsjetsjeense rebellen die aanslagen met een vuile bom voorbereidden. In 1995 werd, op aanwijzing van één van de Tsjetsjeense betrokkenen, een explosief met het radioactieve caesium-137 opgegraven uit een Moskous park. In 1998 werd in de buurt van Grozny een mijn aangetroffen waar radioactief materiaal bij geplaatst was. Vanuit terroristisch oogpunt bezien is het bij deze voorbeelden om mislukkingen gegaan.

De slotsom moet zijn dat nucleair terrorisme *niet* de meest acute, meest extreme bedreiging van veiligheid in de wereld is. Aanslagen met radioactief materiaal zijn minder onwaarschijnlijk maar zouden in hun dodelijke effect ook minder dramatisch zijn.

Het nut van conferenties over nucleaire veiligheid

De NSS-conferenties hebben echter wel nut. Zij kunnen immers het internationale stelsel tegen de verspreiding van kernwapens (nucleaire non-proliferatie) versterken door concentratie op concrete plannen voor praktische doeleinden: beveiliging van nucleair materiaal en bevordering van veiligheidsbewustzijn onder professionals. Ze kunnen ook de bereidheid van nationale overheden bevorderen om daar voldoende geld in te steken. Dat zijn doeleinden die een bredere non-proliferatiebetekenis hebben dan alleen contraterrorisme.

De officiële conferentie- en vergadercyclus van het non-proliferatiestelsel (vijfjaarlijkse conferenties ter toetsing van het Nucleaire Non-proliferatieverdrag en tussenliggende internationale ambtelijke overleggen) wordt dikwijls beïnvloed door politiek beladen geopolitieke controverses. Dat bemoeilijkt het boeken van concrete vooruitgang. De spanning komt voornamelijk voort uit het onderscheid tussen kernwapenstaten en niet-kernwapenstaten en de gebrekkige vooruitgang van de eerste bij het toegezegde ontmantelen van hun nucleaire arsenalen.[1] Bij een flankerende cyclus van topconferenties die expliciet gericht is tegen een dreiging door niet-statelijke actoren, zijn deze geopolitieke gevoeligheden te vermijden.

Dat voordeel is echter tegelijkertijd een nadeel. De nadruk op *worst case*-terrorisme is niet onschuldig. Terroristen moeten het hebben van de angst van hun tegenstanders. Ze floreren als ze voor groter worden aangezien dan ze eigenlijk zijn. Het ongegrond benadrukken van een terroristische dreiging kan terroristische tegenstanders in de kaart spelen.

Marianne van Leeuwen is bijzonder hoogleraar Moderne trans-Atlantische betrekkingen aan de Universiteit van Amsterdam.

Wilt u reageren? Mail de redactie: redactie@atlcom.nl.

1. De VS, bijvoorbeeld, zal onder het nieuwe START-akkoord weliswaar zijn strategische kernwapens verder reduceren, maar investeert ook voor de komende tien jaar ruim 350 miljard dollar in modernisering van zijn resterende nucleaire wapenkamer. Daar valt vanuit een oogpunt van non-proliferatie kritiek op te leveren.